

Kontrollkäik MTÜ Tallinna Hoolekande Keskus kodutute öömaja

(1) Õiguskantsleri nõunikud kontrollisid 30.01.2014 etteteatamata MTÜ Tallinna Hoolekande Keskus kodutute öömaja tegevust.

MTÜ Tallinna Hoolekande Keskus kodutute öömaja (edaspidi *öömaja*) asukoht on Alasi 8, Tallinn. Öömajas osutatakse teenust Tallinna Sotsiaal- ja Tervishoiuametiga sõlmitud käsunduslepingu¹ alusel. Öömajas on 60 voodikohta ja teenust osutatakse üldjuhul igapäevaselt ajavahemikus 21.00-09.00. Kontrollkäigu alguse hetkel (kell 20.30)² oli öömajas 40 klienti. Öömajas oli kontrollkäigu ajal tööl üks sotsiaaltöö assistent ja üks turvatöötaja.

Viimati kontrollis õiguskantsler öömaja 19.01.2010.³

(2) Õiguskantsler kontrollis [õiguskantsleri seaduse](#) § 33 ja § 27 lg 2 alusel, kas öömajateenuse osutaja juures järgitakse isikute põhiõiguste ja -vabaduste tagamise põhimõtet ning hea halduse tava. Kontrollkäigul pöörasid õiguskantsleri nõunikud erilist tähelepanu isikute põhiõiguste piiramisele öömajateenuse osutamisel.

(3) Kontrollkäigu raames külastasid õiguskantsleri nõunikud öömaja ruume ning vestlesid ringkäigu ajal öömajas töötava sotsiaaltöö assistendiga. Magamistubade kontrollimisel pöörasid õiguskantsleri nõunikud erilist tähelepanu nende sisustusele ning ruumide puhtusele.

Kontrollkäigul vestlesid õiguskantsleri nõunikud kuue öömajateenusel viibiva inimesega. Teenuse kasutajad avaldasid üldiselt rahulolu öömajas pakutavaga. Küll aga kurtsid kõik intervjuueeritud kliendid selle üle, et teenuse kasutajad ei või päevasel ajal oma isiklikke asju öömajas hoiustada. Teisisõnu tuleb neil kõik asjad, sh isiklikud hügieenitarbed jms, igal hommikul öömajast lahkudes endaga kaasa võtta ja päevaks öömajja jäetud asjad hävitatakse.

(4) Õiguskantsleri seisukoht

Kontrollkäigu tulemusel tuvastas õiguskantsler öömajas järgnevad puudujäägid, millele ta soovib tähelepanu juhtida:

- esineb oht klientide omandipõhiõiguse alusetuks piiramiseks (p 4.1)
- esineb oht klientide isikupuutumatus alusetuks piiramiseks (p 4.2)
- öömajas ei pruugi olla tagatud teenuse kasutajate isikuandmete kaitse (p 4.3)
- öömajas võib esineda probleeme inimväärse kohtlemise tagamisega (p 4.4).

(4.1) Oht omandipõhiõiguse alusetuks piiramiseks

¹ 09.01.2013 Käsundusleping nr 4-3/11. Arvutivõrgus: http://tallinnadhs.ml.ee/atp/?c_tpl=1092&command=details&liik=12&asutus=11&kellele=Tallinna+Hoolekande+Keskus&juurdepaasupiirang=avalik&dok_id=1844136.

² Tallinna Hoolekande Keskuse juhataja 22.01.2014 korralduse järgi oli öömaja perioodil 23.01.2014 kuni 28.02.2014 avatud alates kella 19.00 õhtul.

³ Kontrollkäigu kokkuvõte on kättesaadav arvutivõrgus: http://oiguskantsler.ee/sites/default/files/field_document2/kontrollkaigu_kokkuvote_tallinna_hoolekan_de_keskuse_kodutute_oomaja.pdf.

Kontrollkäigul ja vestlustest klientidega selgus, et öömajas on tulnud ette olukordi, kus teenusele tulnud inimene ei ole nõus enda isiklike asjade (nt alkohol) hoiule andmisega ja seejärel asjad hävitatakse.

Tallinna Linnavalitsuse 19.03.2014 vastuses õiguskantsleri teabe palumisele on selgitatud, et Tallinna öömajades klientidel kaasas olnud asju ei hävitata, need võetakse hoiule ja antakse hommikul teenuselt lahkuvale kliendile tagasi. Kui pärast klientide lahkumist öömaja ruumidest leitakse mahajäänud isiklikke asju, siis need hävitatakse.

Öömaja sisekorraeeskirja⁴ punktis 4 on toodud öömajas mittesoovitavate ainete ja esemete loetelu. Eeskirja punktis 5 on selgitatud, et mittesoovitavad ained ja esemed on isikul võimalik anda hoiule selleks ettenähtud kohta. Juhul kui teenuse kasutaja ei ole ööbimise järgsel hommikul kuni kella 09.00 avaldanud soovi oma asju tagasi saada, siis kuuluvad need hävitamisele. Samas ütleb eeskirja punkt 9, et kliendi poolt hoiule antavate keelatud ainete ja esemete kohta koostatakse öömajas nimekiri ja klienti teavitatakse temale arusaadavas keeles sellest, et hoiuleantud asju hoitakse 30 kalendripäeva ning juhul, kui klient järgneva 30 kalendripäeva jooksul ei avalda soovi oma asju kätte saada, kuuluvad need hävitamisele. Eeskirja punkti 10 alusel allkirjastab klient tema poolt hoiuleantavate ainete ja esemete loetelu ning kinnitab, et on teadlik, et kui ta ei ole keelatud ainete ja esemete hoiuleandmisele järgneva 30 kalendripäeva jooksul avaldanud soovi oma asju kätte saada, siis kuuluvad need hävitamisele.

Kontrollkäigu pinnalt on õiguskantsleril tekkinud kahtlus, et praktikas öömajas eespool kirjeldatud korda isiklike asjade hoiustamise osas ei järgita, sh ei dokumenteerita isiklike asjade hoiustamise fakti. Samuti on õiguskantsleri hinnangul sisekorra eeskirja punkt 5 vastuolus eeskirja punktides 9 ja 10 tooduga.

Põhiseaduse (PS) § 32 järgi on igaühe omand puutumatu ning võrdselt kaitstud. Omandit võib omaniku nõusolekuta võõrandada ainult seaduses sätestatud juhtudel ja korras. Samuti peavad omandiõiguse teostamise kitsendused tulenema seadusest.

Kontrollkäigu läbiviimise ajal kehtinud [sotsiaalhoolekande seaduse](#) (SHS) § 20 järgi võis sotsiaalteenuse osutaja teatud esemete valduse üle võtta vaid isiku nõusolekuta hooldamise korral ja muude sotsiaalteenuste osutamisele antud säte ei laienenud. 31.03.2014 jõustunud [SHS uue redaktsiooni](#) § 18¹ sätestab uued nõuded keelatud esemete ja ainete käitlemisele hoolekandenasutuses viibimisel.⁵ SHS § 18¹ lõikes 1 on toodud keelatud esemete ja ainete nimekiri, kusjuures loetelu punkt 4 annab ulatusliku otsustusruumi keelatud aine või eseme määratlemisel. Seejuures tuleb aga silmas pidada, et otsustusruum on piiratud klausliga, et aine või ese võib “kujutada ohtu teenust saavate isikute ning teiste isikute elule ja tervisele”. SHS § 18¹ lõige 4 annab teenuse osutajale õiguse võtta keelatud ese või aine isiku valdusest ära ning hävitada

⁴ 09.01.2013 käsundusleping nr 4-3/11 (viide 1) lisa 3 „Öömaja sisekorra eeskiri“.

⁵ SHS § 18 lg 1 loetleb hoolekandenasutuse liigid, mille punkt 3 järgi on selleks ka varjupaik, s.o isikutele ajutist ööpäevast abi ja tuge ning kaitset pakkuv asutus. Kodutute öömaja teenust pakkuvat asutust SHS otseselt hoolekandenasutuse ühe liigina ei nimeta. Arvestades asjaolu, et seadusandja ei ole senini reguleerinud öömajateenuse osutamist piisaval määral ning seda, et öömajateenus on olemuslikult üheks ajutise peavarju alaliigiks (kuigi mitte ööpäevane; vt ka käsunduslepingu lisa 2 „Teenuse kirjeldus“ p 1.1.), peaks kõnealune norm olema siiski kohaldatav ka öömajateenuse osutajale.

ained ja esemed, mille väärtus on väiksem kui 19 eurot. Sama sätte lõikes 6 on sätestatud nõuded keelatud esemete ja ainete äravõtmise protokollimise kohta. Siinkohal tuleb silmas pidada, et hävitada on lubatud üksnes SHS § 18¹ lõikes 1 toodud keelatud esemeid ja aineid ning seetõttu ei ole nimetatud sätte alusel öömajateenuse osutajal õigust hävitada muid klientidele kuuluvaid asju, mis ei kujuta ohtu teenust saavate isikute ning teiste isikute elule ja tervisele (näiteks toitu, riideid, pesemisvahendeid).

SHS § 18¹ lõige 4 ei anna teenuse osutajale kaalutlusruumi klientide asjade, mille väärtus on väiksem kui 19 eurot, hävitamise üle otsustamisel. Samas ei pruugigi enamikel öömaja klientidel olla esemeid, mille väärtus ületab 19 eurot. Niivõrd range piirangu seadmine klientide omandipõhiõigusele ei pruugi olla põhiseadusega kooskõlas. Seetõttu leiab õiguskantsler, et kuigi seaduse järgi hävitab teenuse osutaja ained ja esemed, mille väärtus on väiksem kui 19 eurot, tuleks siiski igal konkreetsel juhtumil kaaluda, kas selline tegevus on proportsionaalne hävitatava vara omaniku omandipõhiõiguse riive suhtes. Seetõttu ei tuleks öömajateenuse kontekstis lähtuda teenuse kasutajate asjade hävitamisest üksnes väärtuse kriteeriumist, vaid pigem hävitamise sisulisest põhjendatusest. Kaaluda tuleb, kas kliendi asjade hävitamise asemel oleks otstarbekam need ööbimise ajaks hoiustada.

Seetõttu teeb õiguskantsler MTÜ-le Tallinna Hoolekande Keskus ja Tallinna Sotsiaal- ja Tervishoiuametile soovitus:

- tagada, et praktikas järgitakse öömajas teenuse kasutajate omandipõhiõiguse piiramisel kõiki seadusest ja öömaja sisekorraeeskirjast tulenevaid nõudeid, sh dokumenteeritakse teenuse kasutajate omandipõhiõiguse piirangud;
- viia öömaja sisekorra eeskiri kooskõlla SHS §-ga 18¹.

(4.2) Oht isikupuutumatusel alusetuks piiramiseks

Kontrollkäigul öömajja selgus, et kliendi öömajja saabumisel teostatakse üldreeglina turvakontrolli taskute ja üleriie kompimise ning vaatluse teel eesmärgiga leida öömajas mittesoovitavaid esemeid. Samuti vaadatakse öömajas valikuliselt läbi teenusele saabujate kotid. Kontrolli teostab reeglina asutuse turvatöötaja, kuid vajadusel teeb seda ka sotsiaaltöö assistent.

Õiguskantsler mõistab praktilist vajadust põhjendatud kahtluse korral turvakontrolli teostamiseks öömajja saabuvate isikute suhtes, kuid ei saa aktsepteerida isikute põhiõiguste piiramist seadusliku aluseta. PS § 26 kohaselt on igal isikul õigus perekonna- ja eraelu puutumatusele ning riigiasutused, kohalikud omavalitsused ja nende ametiisikud ei tohi kellegi perekonna- ega eraellu sekkuda muidu, kui seaduses sätestatud juhtudel ja korras tervise, kõlbluse, avaliku korra või teiste inimeste õiguste ja vabaduste kaitseks, kuriteo tõkestamiseks või kurjategija tabamiseks. Turvakontroll riivab isiku füüsilist ja vaimset puutumatust, mis langeb eelkõige PS § 26 kaitsealasse.

Eelnevast nähtub, et kliendi ja tema riietuse kontrollimiseks vaatlemise ja kompimise teel, samuti asjade läbivaatuseks peab olema seaduslik alus. Sotsiaalhoolekande seadusega ei ole öömajateenuse osutajale antud volitust teenusele tulijate suhtes

turvakontrolli ega läbivaatuse läbiviimiseks. SHS § 18¹ lg 4 annab küll teenuse osutajale õiguse võtta öömajas keelatud ese isiku valdusest ära, kuid nimetatud volitusnorm ei anna teenuse osutajale õigust turvakontrolli teostamiseks.⁶ Teisisõnu annab SHS öömajateenuse osutajale küll õiguse keelatud asjade ja esemete hoiulevõtmiseks, kuid see volitus ulatub üksnes nende esemeteni, mille olemasolu on teenuse osutajale teada.

Volitust öömajateenusel viibivate isikute suhtes turvakontrolli tegemiseks ei tulene teenuse osutajale ka muudest seadustest, sh turvaseadusest.⁷

Nimelt annab [turvaseaduse](#) (TurvaS) § 32 lg 1 p 4 üksnes turvatöötajale õiguse teostada isiku kinnipidamisel isiku ja temaga kaasas olevate esemete turvakontrolli kindlustamaks, et kinnipeetu valduses ei ole esemeid ega aineid, millega ta võib ohustada ennast või teisi. TurvaS alusel turvakontrolli teostamise eeldus on, et esineb turvaseaduses sätestatud õiguslik alus isiku kinnipidamiseks, sest vaid kinnipidamisel võib turvakontrolli teostada. TurvaS § 32 lg 1 p 2 järgi võib isiku kinni pidada juhul, kui tegu on süüteos kahtlustatavaga. Sama sätte punkti 3 alusel võib kinni pidada isiku, kes tungib või on tunginud valvatavale objektile, viibib seal asjakohase loa või muu seadusliku aluseta, ohustab valveobjekti, objektil viibivaid isikuid või takistab turvatöötajat tema ülesannete täitmisel (seejuures tuleb kinnipeetud isik viivitamata politseile üle anda). Seega pole öömaja sisenejate süsteemne kontrollimine turvaseaduse alusel lubatud.

Turvatöötajaks turvaseaduse tähenduses on TurvaS § 21 lg 1 järgi füüsilisest isikust ettevõtja, kes osutab turvateenust või turvaettevõtja töötaja. Öömajateenuse osutaja töötaja ei ole turvatöötaja turvaseaduse tähenduses. Samuti ei saa öömaja töötajat lugeda sisevalve töötajaks turvaseaduse tähenduses, kuna TurvaS § 18 sätestab selgesõnaliselt, et sisevalve turvaseaduse tähenduses on ettevõtja, riigiasutuse või kohaliku omavalitsuse asutuse üksus, kes valvab ettevõtja, riigiasutuse või kohaliku omavalitsuse asutuse omandis või valduses olevat vara. Öömajas korra tagamist ja klientide teenusele vastuvõtmist ei saa tõlgendada asutuse omandis või valduses oleva vara kaitsmisena. Järelikult ei või öömaja töötajad teenusele tulijaid kontrollida ka TurvaS § 18 alusel.

Eeltoodust nähtub, et kehtivatest õigusaktidest ei tulene öömaja personalile õigust öömaja klientide, nende riietuse ja asjade kontrollimiseks kompimise teel (turvakontrolli teostamiseks). Põhjendatud kahtluse korral, et kliendi valduses võib olla keelatud esemeid või aineid, on öömajal õigus abi saamiseks pöörduda politsei poole.

Eeltoodust lähtudes teeb õiguskantsler öömajale **soovituse lõpetada seadusliku aluseta toimuv turvakontroll.**

(4.3) Teenuse kasutajate isikuandmete kaitse

⁶ Põhiõigusi ja –vabadusi piiravaid norme tuleb tõlgendada kitsendavalt, kahtluse korral inimese kasuks ning eelistada tuleb tõlgendust, millega oleks tagatud põhiõiguste kandja õiguste kõige suurem kaitse. Vt [RKÜKo 22.02.2005, 3-2-1-73-04, p 36](#).

⁷ Sellekohast volitust ei tulene ka 01.07.2014 jõustuvast korrakaitseadusest.

Kontrollkäigul selgus, et öömajas kogutakse teenusele tulevate isikute kohta järgnevaid andmeid:

- nimi
- sünniaeg
- tuberkuloosi kontrolli läbimise aeg
- andmed dokumentide kohta
- isikukood
- viimane elukoht

Need andmed on kantud tabelisse, mis asub öömajas sotsiaaltöö assistendi ruumis laua peal.

Tallinna Linnavalitsuse selgituste järgi öömajas rahvastikuregistri andmeid ei kontrollita ning klientidel soovitatakse pöörduda sotsiaaltöötaja vastuvõtule. Kliendiga tehtava sotsiaaltöö jaoks vajalikke andmeid hoitakse sotsiaaltöötaja kabinetis lukustatud raudkapis. Käsunduslepingu lisa 2 „Teenuse kirjeldus“ p 2.1.4.1. järgi peab teenuse osutaja kliendid registreerima. Lisa 3 „Öömaja sisekorra eeskiri“ p 2.4.1. sätestab, et teenuse kasutaja on kohustatud esitama teenuse osutaja personalile isikut tõendava dokumendi ning lisa 4 „Teenuse aruanne“ kohustab teenuse osutajat esitama Tallinna Sotsiaal- ja Tervishoiuametile aruande, kus on registreerinud mh teenuse kasutaja nime, sünniaja, isikukoodi jms.

Tulenevalt PS §-st 26 on igal inimesel õigus eraelu puutumatusele. PS § 26 kaitsealasse kuuluvad eelkõige füüsiline ja vaimne puutumatuse, isiku identiteet ning õigus oma kujutisele. PS § 26 hõlmab ka informatsioonilise enesemääramisõiguse.

Eraelu mõiste hõlmab mh näiteks võimude poolt isiku kohta käiva informatsiooni kogumise ja talletamise.⁸ Seega ohustavad eraelu puutumatust ka isikuandmete kogumine, säilitamine, kasutamine juurdepääsu võimaldamine kolmandatele isikutele.⁹ Teisisõnu hõlmab eraelu puutumatuse õigust isikuandmete kaitsele.¹⁰

Isikuandmete töötlemisel kaitseb füüsilise isiku põhiõigusi ja –vabadusi, eelkõige õigust eraelu puutumatusele, [isikuandmete kaitse seadus](#) (IKS). IKS § 5 järgi on isikuandmete töötlemine iga isikuandmetega tehtav toiming, sealhulgas isikuandmete kogumine, salvestamine, korrastamine, säilitamine, muutmine ja avalikustamine, juurdepääsu võimaldamine isikuandmetele, päringute teostamine ja väljavõtete tegemine, isikuandmete kasutamine, edastamine, ristkasutamine, ühendamine, sulgemine, kustutamine või hävitamine, või mitu eelnimetatud toimingut, sõltumata toimingute teostamise viisist ja kasutatavatest vahenditest.

Nimetatud sättest tulenevalt on õiguskantsler seisukohal, et öömajas toimub isikuandmete kogumise, salvestamise ja säilitamise näol isikuandmete töötlemine, mis peab muu hulgas vastama IKS §-s 6 toodud isikuandmete töötlemise põhimõtetele, sealhulgas turvalisuse põhimõttele, mille kohaselt tuleb isikuandmete kaitseks

⁸ [EIK 26.03.1987 otsus nr 9248/81, Leander vs. Rootsi](#), [EIK 25.09.2001 otsus nr 44787/98, P.G. and J.H. vs. Ühendkuningriik](#).

⁹ [RKHK 12.07.2012 otsus nr 3-3-1-3-12](#), punkt 19.

¹⁰ Ka Riigikohus on selgitanud, et eraelu puutumatuse riivena käsitatakse muu hulgas isikuandmete kogumist, säilitamist, kasutamist ja avalikustamist. Vt [RKHK 12.07.2012 otsus nr 3-3-1-3-12](#), p 19.

rakendada turvameetmeid, et andmeid tahtmatult või volitamata ei töödeldaks, tuleks avalikuks või häviks.

Üldjuhul on isikuandmete töötlemine lubatud üksnes andmesubjekti nõusolekul, kui seadus ei sätesta teisiti (IKS § 10 lg 1). IKS § 12 lõike 1 järgi peavad nõusolekus olema selgelt määratletud andmed, mille töötlemiseks luba antakse, andmete töötlemise eesmärk ning isikud, kellele andmete edastamine on lubatud, samuti andmete kolmandatele isikutele edastamise tingimused ning andmesubjekti õigused tema isikuandmete edasise töötlemise osas. IKS § 12 lõike 2 järgi peab nõusolek olema kirjalikku taasesitamist võimaldavas vormis, välja arvatud kui see ei ole andmetöötlemise erilise viisi tõttu võimalik. Kontrollkäigul selgus, et teenuse kasutajalt ei võeta nõusolekut nende isikuandmete töötlemiseks.

IKS § 10 lg 2 järgi võib haldusorgan isikuandmeid töödelda üksnes avaliku ülesande täitmise käigus seaduse, välislepingu või Euroopa Liidu Nõukogu või Euroopa Komisjoni otsekohalduva õigusaktiga ettenähtud kohustuse täitmiseks. Öömaja ei ole aga antud juhul haldusorganiks (vt haldusmenetluse seaduse § 8), kuna tegutseb linnaga sõlmitud eraõigusliku lepingu alusel. Seetõttu ei anna IKS § 10 lg 2 öömajale õiguslikku alust isikuandmete töötlemiseks.

IKS § 14 sätestab isikuandmete töötlemise tingimused ilma andmesubjekti nõusolekuta. IKS § 14 lg 1 alusel on isikuandmete töötlemine lubatud andmesubjekti nõusolekuta, kui isikuandmeid töödeldakse

- 1) seaduse alusel;
- 2) välislepingu või Euroopa Liidu Nõukogu või Euroopa Komisjoni otsekohalduva õigusaktiga ettenähtud ülesande täitmiseks;
- 3) üksikjuhtumil andmesubjekti või muu isiku elu, tervise või vabaduse kaitseks, kui andmesubjektilt ei ole võimalik nõusolekut saada;
- 4) andmesubjektiga sõlmitud lepingu täitmiseks või lepingu täitmise tagamiseks, välja arvatud delikaatsete isikuandmete töötlemine.

Tallinna linnale paneb SHS § 8 p 2 ja [kohaliku omavalitsuse korralduse seaduse](#) § 6 lg 1 kohustuse korraldada vältimatu sotsiaalabi andmist. Linna selgituste kohaselt on Tallinna Hoolekande Keskusega sõlmitud leping eraõiguslik leping, millega ei ole üle antud õigust otsustada teenuse saamise üle. Teisisõnu ei ole linn andnud öömajale üle avaliku võimu volitusi ja seda ka isikuandmete töötlemise osas. Eelpool kirjeldatud käsunduslepingu lisadest siiski nähtub, et teenuse osutajat kohustatakse piiratud ulatuses tegelema ka isikuandmete töötlemisega.

Vaatamata õiguskantsleri 2010. aastal tehtud ettekandele „[Ajutise peavarju ja varjupaigateenuse kättesaadavusest peavarjuta isikutele](#)“ ei ole seadusandja senini loonud kohast regulatsiooni öömajateenuse osutamiseks, sh lahendanud küsimust, kas, kuidas (eraõigusliku või halduslepingu alusel) ja millises mahus (sh isikuandmete töötlemise osas) võib kohaliku omavalitsuse üksus teenuse osutamise üle anda erasektorile. Seetõttu, jättes siinkohal kõrvale küsimuse, kas kohalik omavalitsus saab öömajateenuse osutamise üle anda eraõigusliku lepinguga või tuleb selleks sõlmida haldusleping, peab õiguskantsler vajalikuks isikuandmete töötlemise osas tähelepanu juhtida järgnevale. IKS § 7 lõike 3 järgi võib isikuandmete vastutav töötleja (praegusel juhul kohalik omavalitsus) haldusakti või lepinguga volitada isikuandmeid töötleva teist isikut või asutust ning lõike 4 järgi peab vastutav töötleja

andma volitatud töötlejale kohustuslikke juhiseid isikuandmete töötlemiseks, vastutades ühtlasi selle eest, et volitatud töötleja täidab isikuandmete töötlemise nõudeid.¹¹ Tallinna Hoolekande Keskuse ja Tallinna linna vahel sõlmitud käsundusleping näeb ette üksnes kogutavad isikuandmed ega anna konkreetsemaid juhiseid isikuandmete töötlemiseks öömajas, tagamaks isikuandmete töötlemise põhimõtetest kinnipidamise (IKS § 6). Seega ei reguleeri kõnealune leping isikuandmete töötlemise küsimusi seaduses sätestatud ulatuses.

Eelnevast tulenevalt võib tekkida kahtlus, et isikuandmete töötlemine öömajas ei vasta kõikidele IKS-s toodud andmete töötlemise põhimõtetele. **Seetõttu teeb õiguskantsler Tallinna Hoolekande Keskusele ja Tallinna Sotsiaal- ja Tervishoiuametile soovitusena vaadata üle isikuandmete töötlemise põhimõtted öömajas tagamaks isikuandmete kaitse seadusest tulenevate nõuete täitmine.**

(4.4) Inimväärse kohtlemise tagamine öömajas

Kõikide intervjueritud klientide ühine mure seisnes isiklike asjade hoiustamise võimatuses. Täpsemalt ei ole eelkõige pikaajaliselt öömajateenust kasutavate klientide hinnangul põhjendatud nõue igal hommikul öömajast lahkudes kõik oma isiklikud asjad kaasa võtta. Klientide sõnul oleks kasvõi elementaarsete hügieenitarvete hoiustamise võimalus öömajas nende igapäevatoimetuste tegemisel olulise tähendusega.

Tallinna Linnavalitsuse vastuses õiguskantsleri pöördumisele nähtub, et Alasi öömajja ei ole senini olnud ruumipuuduse tõttu võimalik kappe paigutada.

Kontrollkäigul selgus veel, et öömaja personal otsustab öömajas pikaajaliselt viibinud klientide ümberpaigutamise nendega eelnevalt muudatusi läbi arutamata ning selgitusi jagamata.

PS §-st 10 tuleneb inimväärikuse põhimõte, mis on põhiseaduse üks põhiprintsiipidest. Ka Riigikohus on öelnud, et „[i]nimväärikus on kõigi isiku põhiõiguste alus ning põhiõiguste ja vabaduste kaitse eesmärk”.¹² Inimväärikuse põhimõttest tuleneb nõue kohelda inimesi subjektidena olenemata sellest, millises olukorras nad parajasti on. See tähendab, et inimestesse tuleb suhtuda austusega ja näha neid autonoomsete oma tahte kandjatena. Inimest ei või võtta asjana ja tema kui asjaga ümber käia. Samamoodi ei või teda sundida tingimustesse, mis tema kui inimese väärikust alandaks.

¹¹ Vt ka Euroopa Parlamendi ja Nõukogu 24.10.1995 [direktiiv 95/46/EÜ üksikisikute kaitse kohta isikuandmete töötlemisel ja selliste andmete vaba liikumise kohta](#), art 17. Euroopa andmekaitseasutuste töörühm on artikli 17 sisustamisel selgitanud, et „[a]rtiklis 17 sätestatakse seoses töötlemise turvalisusega, et vastutava töötleja ja andmete volitatud töötleja omavahelised suhted peavad olema reguleeritud siduva lepingu või õigusaktiga. Tõendusmaterjalina kasutamise eesmärgil peab leping olema kirjalik ning sisaldama vähemalt nõudeid selle kohta, et andmete volitatud töötleja tegutseb ainult vastavalt vastutava töötleja juhtnööridele ning rakendab isikuandmete asjakohaseks kaitsmiseks tehnilisi ja korralduslikke meetmeid. Leping peaks sisaldama volitatud töötleja volituste piisavalt üksikasjalikku kirjeldust.“ Andmekaitse töörühm. 16.02.2010 vastu võetud arvamus 1/2010 mõistete „vastutav töötleja“ ja „volitatud töötleja“ kohta. Arvutivõrgus: http://ec.europa.eu/justice/policies/privacy/docs/wpdocs/2010/wp169_et.pdf.

¹² [RKHK 22.03.2006 otsus nr 3-3-1-2-06](#), p 10.

Inimväärikust võidakse põhjendamatult piirata näiteks juhtumitel, mil isiku individuaalseid vajadusi ja soove ei tunnustata ning ei võeta konkreetsetest asjaoludest lähtuvalt arvesse.¹³ Seetõttu on inimväärikuse põhimõttega tihedalt seotud teenuse osutaja kohustus selgitada klientidele öömajas toimuvat ja võimalusel nende arvamusega arvestada.

Öömaja on paljudele teenuse kasutajatele ainuke püsiv koht ööbimiseks ning oma esmavajaduste rahuldamiseks. Seetõttu sõltuvad kliendid igapäevaselt väga mitmes aspektis öömaja elu korraldusest ja personali tegevusest. Koosmõjus sellega, et teenuse kasutajad ei saa paljude nende esmavajadusi puudutavate üksikasjade üle otsustada (näiteks milline on tema magamisase või päevaplaan), muutub selgituste jagamine ja klientide arvamusega arvestamine väga oluliseks teenuse kasutajate inimväärikuse tagamisel. Samadel põhjendustel tuleks inimväärikuse tagamise eesmärgil võimaldada pikaajalistel klientidel hoida elementaarseid isiklikke asju öömajas ka päevasel ajal, tagades neile seeläbi paremad võimalused oma elu korraldamiseks ning selle üle otsustamiseks.

Sellest lähtuvalt teeb õiguskantsler MTÜ-le Tallinna Hoolekande Keskus soovitus tagada, et öömajas viibivaid kliente koheldaks igas olukorras inimväärikalt. Selleks soovib õiguskantsler eelkõige

- tagada pikaajaliselt öömajateenust kasutavatele klientidele võimalus elementaarsete isiklike asjade hoiustamiseks öömajas päevasel ajal
- selgitada öömaja töötajatele, et kõiki kliente tuleb kohelda subjektidena ja vältida tuleb nende objektistamist läbi selle, et teenuse kasutajatele ei anta piisavalt teavet nendega seotud tegevuste kohta.

(5) Kokkuvõte

Eelnevat kokku võttes soovib õiguskantsler MTÜ-l Tallinna Hoolekande Keskus:

- tagada, et praktikas järgitakse öömajas teenuse kasutajate omandipõhiõiguse piiramisel kõiki seadusest ja öömaja sisekorraeeskirjast tulenevaid nõudeid, sh dokumenteeritakse teenuse kasutajate omandipõhiõiguse piirangud;
- viia koostöös Tallinna Sotsiaal- ja Tervishoiuametiga öömaja sisekorra eeskiri kooskõlla SHS §-ga 18¹;
- lõpetada turvakontrolli teostamine ilma seadusliku aluseta;
- vaadata koostöös Tallinna Sotsiaal- ja Tervishoiuametiga üle isikuandmete töötlemise põhimõtted öömajas tagamaks isikuandmete kaitse seadusest tulenevate nõuete täitmine;
- tagada pikaajaliselt öömajateenust kasutavatele klientidele võimalus elementaarsete isiklike asjade hoiustamiseks öömajas päevasel ajal;
- selgitada öömaja töötajatele, et kõiki kliente tuleb kohelda subjektidena ja vältida tuleb nende objektistamist läbi selle, et teenuse kasutajatele ei anta piisavalt teavet nendega seotud tegevuste kohta.

¹³ H. Sinding Aasen, R. Halvorsen, A. Barbosa da Silva. Human Rights, Dignity and Autonomy in Health Care and Social Services: Nordic Perspectives. Intersentia, 2009, lk 61.

Samuti teeb õiguskantsler kontrollkäigu tulemusena Tallinna Sotsiaal- ja Tervishoiuametile soovitusi:

- **vaadata koostöös Tallinna Hoolekande Keskusega üle isikuandmete töötlemise põhimõtted öömajas tagamaks isikuandmete kaitse seadusest tulenevate nõuete täitmine;**
- **viia koostöös Tallinna Hoolekande Keskusega öömaja sisekorra eeskiri kooskõlla SHS §-ga 18¹.**

Õiguskantsler palub MTÜ-lt Tallinna Hoolekande Keskus ja Tallinna Sotsiaal- ja Tervishoiuametilt teavet nimetatud soovitude täitmise kohta hiljemalt **30. maiks 2014.**